

CESARE BECCARIA BÖRTÖNKÉPE

MEZEY BARNA

Az MTA-ELTE Jogtörténeti
Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

PROF. DR. MEZEY BARNA

Az MTA-ELTE JOGTÖRTÉNETI
KUTATÓCSOPORT VEZETŐJE

MEZEYB@AJK.ELTE.HU

2021. április 19.

A felvilágosítás forradalmárainak büntetésekről vallott felfogásáról általában elmondható, hogy a halálbüntetés és a csonkításos büntetések bírálata mellett korántsem voltak elutasítók a testfenyítő, illetve a megszégyenítő büntetésekkel szemben. Így Cesare Beccaria sem ellenezte a testi büntetéseket, fogalmazása szerint a személy elleni támadásokat okvetlenül testi büntetésekkel kell büntetni.¹ Ez a megközelítés befogadó volt az olyan tömlöccel szemben, melyben megbilincselve, leláncolva, botfenyítéssel fenyegetetten, „iga alatt” vasketrecben sínylődik a halálbüntetéstől „megmentett” elítélt. Egyébként is, „egy jó törvényhozó számára minden alkalmas arra, hogy büntetéssé váljék”.² Bátran lehet keresgélni a malumok arzenáljában újabb, a korszellemhez jobban

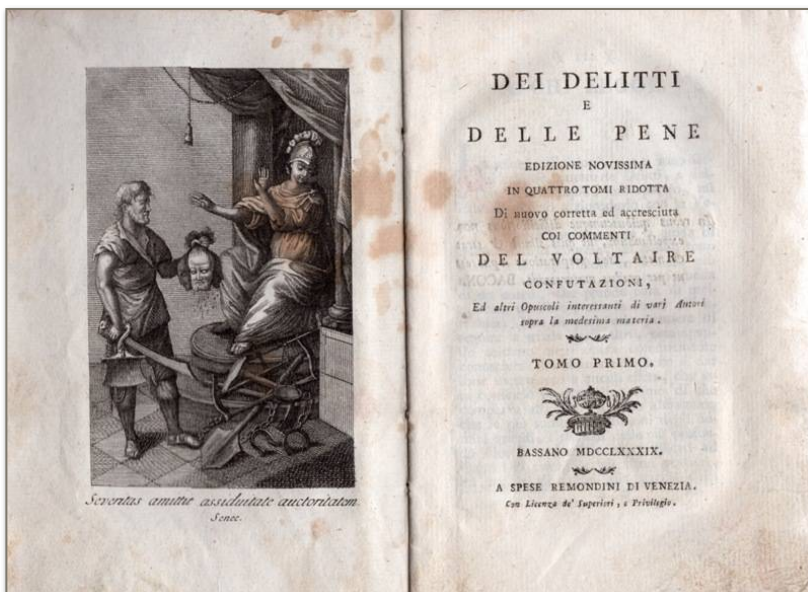
igazodó „rossz” után, amit azután büntetésként igénybe lehet venni. Ez a megengedés sokat segített a szabadságvesztés-büntetés különféle válfajaival kísérletező reformereken.

Cesare Beccaria a börtönről magáról keveset írt, fő célpontjai a halálbüntetés, a kínvallatás, és a nyilvános büntetés-végrehajtás brutalitása volt. Tömlöcképe az ezekről szóló értekezéseiben implicit előforduló, fogságot, tömlöcöt, szabadságbüntetést érintő megjegyzéseiből hámozható ki. A szabadságvesztés-büntetés úgy bukkant fel Beccaria érvelésében, mint a halálbüntetés alternatívája. Nem „önjogon” foglalkozott a szabadságvesztéssel, az egyes büntetési nemek között nem is nevesítette, inkább csak megemlítette. Ellenben a kivégzésekkel, különösen a fájdalommal járó, kegyetlen foganatosítással szembeni

érvként hívta segítségül a börtönbüntetést. Ez a pozíció meg is határozta a Beccaria-féle börtönreztim jellegzetességeit. Amikor arról írt, hogy „nem egy nyomorult halálának borzalmas, de múltó látványa, hanem egy szabadságától megfosztott ember hosszas és nyomorúságos példája, aki

szolgáló állattá válván fáradozásával engeszteli ki azt a társadalmat, amelyet megsértett: ez a legerősebb fék a bűnök ellen,”³ egy, a korban jól ismert tömlöcképet festett meg olvasói számára. Ez a börtönfelfogás a korábbi tömlöccüggyel szemben nem kifejezetten pozitív, mert a börtönt a potenciális bűnelkövető döntéshez vezető motivációs folyamatában a halálbüntetés helyébe léptette. „Nyomorúságos” körülményekről írt, melyek a rabot „szolgáló állattá” teszik. Úgy vélte, hogy a bűnelkövetőben lejátszódó gondolat, a töprengés arról, hogy milyen hosszú, nyomorúságos sorsa lesz, sokkal elriasztóbb lehet, mint a halál „homályos távolságban látott” képzelete. A „hosszú” kifejezés a szabadságvesztés-büntetés kapcsán rendre visszatér nála, ezt tartja a legfontosabb elemnek a nyomorúságos körülmények mellett. „Örökös szolgaságról” (életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésről) beszél ezzel kapcsolatban, melynek tudatát aligha lehet olyan egyszerűen (akár keménységgel, akár hiúsággal) elhárítani, mint az (adott esetben akár kínoktól megváltó) halál gondolatát.

Ennek fokozására idézi föl a sanyargató tömlöc eszméjét, mert „sem a fanatizmus, sem a hiúság nem marad meg a bilincsek vagy a láncok között, a bot alatt, az iga alatt, egy

vasketrecben, ahol a szerencsétlen nem befejezi szenvedéseit, hanem csak elkezdli azokat. Lelkünk jobban ellenáll az erőszaknak, mint az idő múlásnak és a szakadatlan unalomnak...”⁴ Előttünk áll immár a középkori tömlőc rajza Beccaria börtönfelfogásában: szenvedtető, sanyargató, láncokkal terhelt, testi fenyítéssel súlyosbított, dologtalan. Még a nyilvánosság bekapcsolásának gondolatával is eljátszik, hogy elrettentő-visszatartó hatását körvonalazza: „jobban megrettentí az, aki látja, mint azt, aki elszenvedti”.⁵

Világosan fogalmazza meg az elrettentő hatást:
„hosszú-hosszú éveket lát vagy talán egész életét is,

melyet rabszolgaságban és fájdalmak közepette kellene eltöltenie polgártársai szeme láttára.”⁶ Se visszatartás kiválóan működik – írja Filangieri –, ha a közmunkára vezényelt elítélteket látván a lakosság, azok sápadtsága, szolgasága jelei, elgyötörtsége, bilincsei, egyáltalában a szörnyű látvány eredményeképpen riasztó benyomást kap a büntetésről.⁷ Ez bizony a nyilvánossá tett börtön, melyet később a fogházjavító mozgalom hívei hevesen támadtak, de már John Howard is erősen kritizált. Beccaria láthatóan feláldozta a humánus börtön eszméjét a halálbüntetés elleni harc oltárán. Elismeri a börtön becstelenítő hatását is, ezért kell szólnia az előzetes letartóztatás kapcsán a még el nem ítélték helyzetéről. „Egy bűnnel vádolt, bebörtönzött, majd

felmentett ember nem szabadna, hogy magával vigye a gyalázat legkisebb bélyegét is.” Nem vethetők tehát „ugyanazon odúba” a vádlottak és az elítéltek.⁸ Az a börtön, amit Beccaria megidéz, nem a humanizált büntetés-végrehajtás terepe. Ez a feudális-rendi tömlőcvilág maga: a lebilincsel, béklyóba szorított, vasketrecbe zárt „baromként” szenvedő, kényszermunkára szorított rab életkerete. Nem Beccaria lett tehát az emberséges börtönviszonyok elharcosa, az emberies fogvatartás megteremtője, de kétségtelenül ő volt a börtön, mint büntetés szálláscsinálója. a halálbüntetéssel szemben a szabadságvesztés-büntetést favorizálta, csakhogy ennek az alternatív lehetőségnek magán kellett viselnie a halálnál is erősebb

szenvedés terhét. Csak így válhatott hatékonyabb, látványosabb és a halálbüntetés eddig vélt erejét helyettesítő szankciónemmé. De amikor az eltörölendő halálbüntetés kiváltására alkalmas szankciónemként egyedül a börtönt nevezte meg, megjelölte és rögzítette is státusát a polgári büntetés-végrehajtásban.

Hivatkozások:

- ¹ Földvári József: *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Budapest, 2003. Osiris kiadó, 52. p.
- ² Montesquieu, Charles de: *A törvények szelleméről.* Budapest, 2000. Osiris - Attraktor, 152. p.
- ³ Beccaria, Cesare: *A bűnökről és a büntetésekről.* Fordította, bevezető tanulmányt írta Madarász Imre. Budapest, 1989. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. 64. p.
- ⁴ Beccaria 1989, 65. p.
- ⁵ Beccaria 1989, 66. p.
- ⁶ Beccaria 1989, 67. p.
- ⁷ Gaetano Filangieri *La Scienza della legislazione* című munkájából idézi Hajdú Lajos: *Az első (1975-ös) magyar büntetőkódex-tervezet,* Budapest, 1971. Közgazdasági és jogi Könyvkiadó, 150. p.
- ⁸ Beccaria 1989, 70. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: <https://metropolitanmagazine.it/cesare-beccaria/> 2021. április 16.
2. oldal: <https://massimemedalpassato.it/28-novembre-1794-muore-cesare-beccaria/> 2021. április 16.